

Бараненко А.І.

Впровадження компетентнісного підходу в систему організації самостійної роботи з "Української мови (за професійним спрямуванням)" для курсантів морських навчальних закладів

*Бараненко Альона Іванівна, аспірант Херсонського державного університету
Методист навчально-методичного відділу, асистент кафедри гуманітарних дисциплін
Херсонської державної морської академії, М. Херсон, Україна*

Анотація. У статті представлено шляхи впровадження компетентнісного підходу в процесі організації самостійної роботи. Автор розглядає основні компетентнісні моделі, які покладено в основу організації самостійної роботи курсантів морських навчальних закладів.

Ключові слова: компетенція, компетентнісні моделі, методичні рекомендації, уміння, навички

В умовах переходу української системи освіти до сучасної ринкової економіки ставиться мета реформувати професійне навчання. Що дасть можливість підготувати фахівця, який здатен прогнозувати ситуацію і швидко реагувати на зміни, а отже, сприятиме створенню гнучкого ринку праці. За цих умов морському навчальному закладу першочергово необхідно орієнтуватися на вимоги, які диктують роботодавці – крЮ-інгові компанії. Зрозуміло, що стандарти професійної освіти не "встигають" за цими змінами і саме навчальним закладам слід враховувати у своїх програмах вимоги до знань, умінь і компетенцій майбутніх до фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відомо, що поняття "компетентнісна освіта" (Competency-Based Education) виникло у США наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття, підґрунтям якого стали вимоги бізнесу і підприємництва щодо випускників навчальних закладів стосовно їх невпевненості і браку досвіду при інтеграції та застосуванні знань у процесі прийняття рішень у конкретних ситуаціях [14: 8-10]. Однією з перших публікацій з даної проблематики стала стаття D.McClelland "Тестувати компетентність, а не інтелект" [19: 7-8]. Однак, не у США, а у Великій Британії концепція компетентнісно-орієнтованої освіти з 1986 року була взята за основу національної системи кваліфікаційних стандартів і отримала офіційну підтримку керівництва держави. Відтак, вже у 1997 році в рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму "Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади" (DeSeCo) [8: 9-12].

Над питанням компетентнісного підходу в системі вищої та загальної середньої освіти працювали наступні вітчизняні науковці: І. Драч, І. Бабин, П. Бачинський, Н. Бібік, Л. Пильгун та ін.

Характеристику компетентнісного підходу знаходимо у дослідженнях учених Росії, зокрема: М. Авдєєвої, В. Байденко, В. Болотова, Г. Дмпітрієва, Д. Іванова, І. Зимньої та ін.

Як методична основа забезпечення цілей, змісту і якості вищої освіти компетентнісний підхід розглядається значною частиною зарубіжних дослідників, серед яких найбільш відомі Дж. Равен, Дж. Боуден, С. Маслач, М. Лейтер, Е. Шорт, Е. Тоффлер, А. Мейхью та ін.

Мета написання статті – розглянути шляхи впровадження компетентнісного підходу в процес організації самостійної роботи з предмету "Українська мова (за професійним спрямуванням)" для курсантів мор-

ських навчальних закладів, зокрема Херсонської державної морської академії.

Виклад основного матеріалу. Перш за все маємо визначити зміст основних понять, що складають предмет нашої зацікавленості.

Компетенція – це здатність застосовувати знання, уміння, ставлення та досвід в знайомих і незнайомих трудових ситуаціях. Знання засвоюються в ході когнітивної (пізнавальної) діяльності. Уміння припускає цілеспрямоване виконання дії. Під ставленням розуміються: ставлення до об'єкта і предмету діяльності, відносини між суб'єктами діяльності, а також ставлення працівника до самого себе. Досвідом стає той життєвий і професійний зміст, який осмислено й опрацьовано людиною і став частиною його внутрішнього світу.

Компетентність – це володіння певними компетенціями. Питання щодо компетенцій і кваліфікацій – це питання про цілі освіти, які виступають активним ядром норми якості освіти, її стандартів. Діючий державний стандарт професійної освіти складається з наступних структур:

- загальна характеристика спеціальності;
- вимоги до рівня підготовки випускника;
- обов'язковий мінімум змісту основної професійної освітньої програми;
- загальні вимоги до розробки основної освітньої програми.

Відтак в основу роботи щодо організації самостійної роботи з "Української мови (за професійним спрямуванням)", з урахуванням компетентнісного підходу, повинні лягти компетентнісні моделі випускника.

Суттєві відмінності між традиційною професійною освітою, заснованою на компетенціях та орієнтованих на результат наведені нижче в таблиці 1.

З неї витікає системний підхід до розробки моделі методичних рекомендацій та їх оновлення, відповідно до яких:

- першим етапом виступає аналіз потреб в уміннях, тобто періодичне відстеження потреб виробництва в професійних навичках, уміннях (ширше – компетенція), які здобувають в установах професійної освіти;
- другим – розробка методичних рекомендацій відповідно до компетентнісних потреб фахівця;
- третім – їх реалізація (в тому числі і на стадії апробації);
- четвертим – моніторинг й оцінка;
- п'ятим – проведення необхідних корекцій.

Таблиця 1. Відмінності між традиційною професійною освітою і професійною освітою, заснованою на компетенціях і орієнтованою на результат

Характеристика	ПО, заснована на компетенції	Традиційна ПО
Стандарти (основний зміст)	Орієнтованість на потреби сфери праці	Вимоги, що встановлюються системою освіти (кількість годин)
Навчальна програма	Модульна, кредитно-модульна. Будується гнучко у вигляді горизонтального та / або вертикального набору модулів на базі теоретичної підготовки в цій галузі компетенції або на основі попереднього трудового досвіду відповідно до потреб того, хто навчається	Цілісна програма з професії / спеціальності навчання. Будується як набір теоретичних і практичних дисциплін, орієнтована на загальні підходи і методи у професійній діяльності
Методи навчання	Активні (ділова гра, обговорення в групах, імітаційні ситуації, метод вирішення проблем, демонстрація досвіду, вивчення конкретних ситуацій з практики, проекти та ін.), орієнтовані на учня, засновані на самостійній і практичній діяльності.	Лекції, демонстрації, пояснення. Викладач є транслятором знань, що викладає інформацію, запропоновану підручниками.
Оцінка	"Вміє / не вміє робити щось" - оцінка освоєних компетенцій. Використовується кредитно-модульна система, бально-рейтингова система оцінювання.	Оцінки, заліки, "незадовільно", оцінка відвідування занять. Методика не дозволяє повернутися до додаткової підготовки з області конкретних умінь.
Тривалість програми навчання	Гнучкий підхід, заснований на конкретній потребі того, хто навчається.	Суворо встановлена тривалість курсу навчання
Реалізація навчання	Різноманітність методів і місць закріплення компетенцій.	В основному на базі навчального закладу.

Таким чином, для створення компетентної моделі випускника треба в початковій частині навчальної програми дисципліни описати функції фахівця, виконуючи які, він повинен проявити свою компетентність.

"Українська мова (за професійним спрямуванням)" належить до нормативної частини гуманітарного та соціально-економічного циклу підготовки бакалаврів. Відповідно, перелік компетенцій дисципліни – ґрунтується на універсальних компетенціях, що формують одну з ланок загальної компетентності фахівців морської галузі. До нього входять компетенції, які мають бути сформовані під час опанування зазначеної дисципліни.

Соціально-особистісні компетенції: етичні зобов'язання; здатність спілкуватися з експертами з інших галузей.

Інструментальні компетенції включають наступні якості: здатність до аналізу і синтезу; здатність до організації і планування; усне і письмове спілкування рідною мовою; мовна професійна компетенція; мовленнєва професійна компетентність; розв'язання проблемної ситуації.

Системні компетенції: здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі навички й уміння; здатність до навчання; здатність пристосовуватись до нових ситуацій; здатність породжувати нові ідеї (креативність); здатність працювати самостійно; планування і управління проектами; ініціативність та дух підприємництва; турбота про якість; бажання досягти успіху.

Перелічені компетенції стали підґрунтям під час укладання методичних рекомендацій до виконання самостійної роботи з "Української мови (за професійним спрямуванням)". Мета їх надати допомогу курсантам морської академії під час самостійної роботи. Пропоную наступну схему оформлення методичних рекомендацій для організації самостійної роботи курсантів морських навчальних закладів.

1. Розбиття матеріалу підготовки на змістові модулі. 2. Визначення теми самостійної роботи. 3. Перелік питань, що розглядаються. 4. Опис компе-

тенцій, які формуються під час опрацювання визначеної теми. 5. Визначення ключових слів. 6. Власне методичні рекомендації, що вміщують аргументацію важливості вивчення зазначеної теми, як одного з чинників формування компетентної особистості майбутнього фахівця. 7. Схематизований опорний теоретичний матеріал. 8. Практичні завдання для закріплення набутих теоретичних знань. 9. Перелік тем для повідомлень та доповідей (за необхідності). 10. Рекомендована література для підготовки до теми.

Опис окремих компетенцій, що подається до кожної теми, виконує мотивуючу функцію, допомагаючи курсантам усвідомити процес формування професійної компетентності. Скеровуючу функцію виконують: ключові слова, на які має спиратися курсант під час підготовки теми, методичні рекомендації, а також схематизований опорний матеріал. В опорному матеріалі подаються схеми, в яких визначені основні позиції кожного питання, що розглядається. За допомогою схем досягаються наступні цілі: 1) підвищення цілеспрямованості навчання; 2) посилення мотивації навчання; 3) підвищення інформативної ємності змісту освіти; 4) застосування активних методів і форм навчання; 5) прискорення темпу навчальних дій; 6) розвиток навичок навчальної праці.

Повідомлення та доповіді виконують функцію завдань з відстроченим контролем. Зазначений вид завдань надає можливість курсантам підвищити свій рейтинг на проміжному чи підсумковому етапі оцінювання.

Пропоную зразок моделі методичних рекомендацій до теми "Українська термінологія в професійному спрямуванні".

Тема №3: Українська термінологія в професійному спілкуванні

Розглядаються такі питання:

1. Історія і сучасні проблеми української термінології.
2. Теоретичні засади термінознавства та лексикографії.
3. Термін та його ознаки. Термінологія як система.
4. Термінологія обраного фаху.
5. Способи творення термінів.
6. Нормування, кодифікація і стандартизація термінів.

Українські електронні термінологічні словники.

Компетенції. Досягаються наступні компетенції:

Соціально-особистісні компетенції. Інструментальні компетенції. Системні компетенції.

Ключові слова: термінологія, термінознавство, лексикографія, термін, термінологічні словники, нормування, кодифікація, стандартизація.

Рекомендації щодо самостійного опрацювання теми

Термінологія складає значну частину фахової мови, відповідно, рівень володіння фаховою термінологією, вміння доречно до ситуації використовувати терміни є показником компетентності фахівця. Опрацювання теоретичного матеріалу дає можливість ознайомитися з основним переліком проблем, що стосується української термінології, проаналізувати чинники які впливають на функціонування та розвиток термінознавства та лексикографії.

Схема 1. Основні ознаки терміна

Опрацьовуючи теоретичний матеріал необхідно звернути увагу на основні чинники виникнення термінології (Схема 2). Проаналізувати алгоритм укла-

дання термінологічного стандарту (Схема 3). Визначити основні способи творення термінів (Схема 4).

Схема 2. Основні чинники виникнення термінології

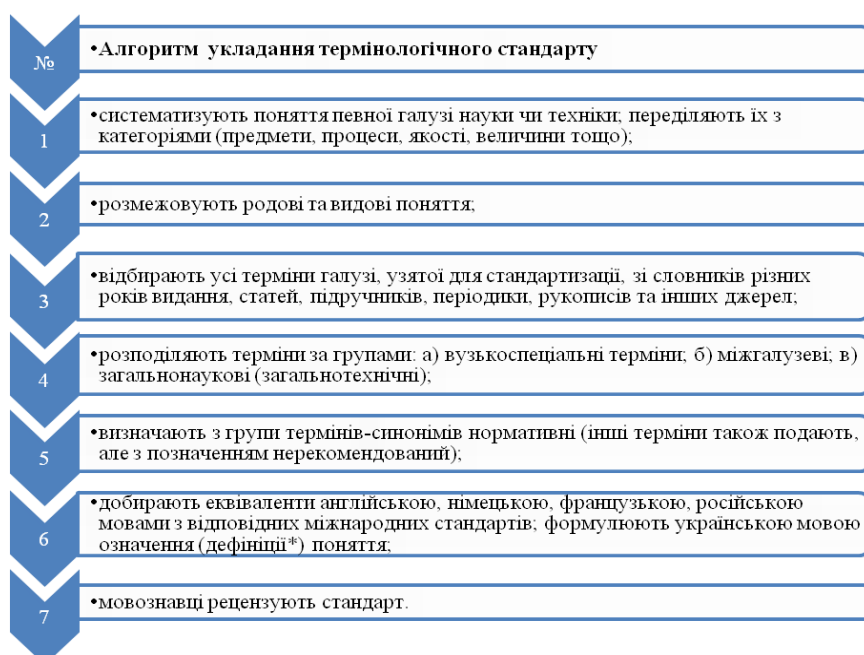

Схема 3. Алгоритм укладання термінологічного стандарту

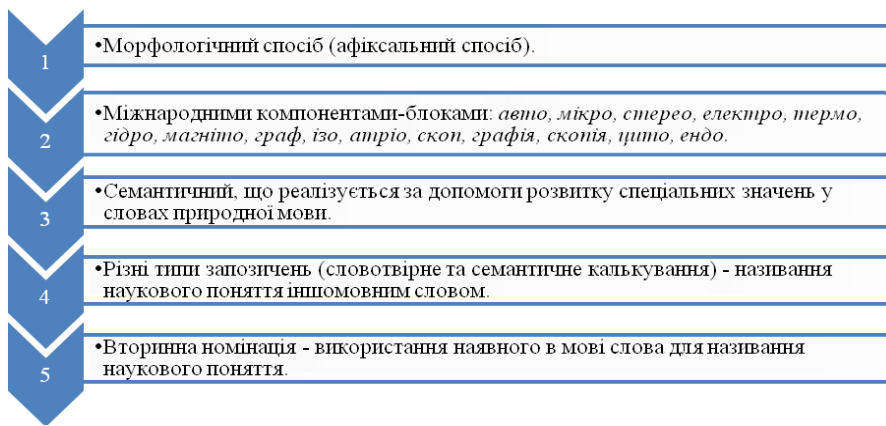

Схема 4. Способи творення термінів

Практичні завдання

1. Складіть текст, у якому опишіть свою майбутню спеціальність за фахом. Використовуйте слова терміни.
2. Знайдіть в Інтернеті Англо-український словник ділових термінів. Випишіть 15, що стосуються вашого фаху. Проаналізуйте терміни за походженням.
3. Перелік тем для повідомлень та доповідей
 - 1) Професіоналізми та професійні жаргонізми як альтернатива застосування терміна.
 - 2) Історія походження термінології обраного фаху.

Підсумовуючи викладений матеріал, можемо зазначити, що важливим елементом у ході організації самостійної роботи з "Української мови (за професійним спрямуванням)" є дотримання компетентного підходу. Який дає можливість визначити провідну модель підготовки фахівців, здатних пристосовуватись до змінних вимог сучасного ринку праці, спроможних презентувати свої фахові вміння та навички, тим самим підтримуючи конкурентоздатність.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании: авторская версия / И.А. Зимняя. - М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. - 40 с.
Zimnyaya I.A. Klyuchevyye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnogo podhoda v obrazovanii: avtorskaya versiya / I.A. Zimnyaya. - M.: Issledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. - 40 s.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В. Овчарук. - К.: К.І.С., 2004. - 112 с. - (Б-ка з освітньої політики).
Kompetentniy pidhid u suchasniy osviti: svitoviy dosvid ta ukraYinskI perspektivi / za zag. red. O.V. Ovcharuk. - K.: K.I.S., 2004. - 112 s. - (Bibloteka z osvItnoYi politiki).
3. Новый тлумачний словник української мови(у трьох томах). том 1, А - К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. - Київ, Вид-во "АКОНІТ", 2006.-926 с.
Noviy tлумachniy slovník ukraYinskoYi movi(u troh tomah). tom 1, A - K / Ukladachi: V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. - KiYiv, Vidavnistvo "AKONIT", 2006.-926 s.
4. Петрук В.А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / В.А. Петрук ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2008. -36 с.

- Petruk V.A. Teoretiko-metodichni zasadi formuvannya bazovih profesynih kompetentsiy u maybutnih fahivtsiv tehnichnih spetsialnostey: avtoreferat disertatsiyi doktora pedagogichnih nauk: 13.00.04 / V.A. Petruk ; Natsionalniy pedagogichniy unIversitet Im. M. P. Dragomanova. - K., 2008. -36 s.*
5. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. - Х.: Вид. група "Основа", 2005. 96 с. - (Б-ка журн. "Управління школою"; вип. 8(32)).
Rodigina I.V. KompetentIsno oriEntovaniy pidhid do navchannya. - X.: Vid. grupa "Osnova", 2005. 96 s. - (Bibloteka zhurnalIstiki "Upravlnnya shkoloyu"; vipusk. 8(32)).
 6. Ушаков Д.Н. Толковый словарь современного русского языка / Под ред. Татьянченко Н.Ф. М.: Альфа-Пресс, 2005. - 1216 с.
Ushakov D.N. Tolkoviy slovar sovremennogo russkogo yazyika / Pod red. Tatyanchenko N.F. M.: Alta-Press, 2005. - 1216 s.
 7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученник в общеобразовательной школе. -М.: ИОСО РАО, 2002. - с. 135-157.
Hutorskoy A.V. Klyuchevyye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmyi obrazovaniya // Uchenik v obsheobrazovatelnoy shkole. -M.: IOSO RAO, 2002. - s. 135-157.

Baranenko A.I. Implementation of competence-based approach in the organization independent of the "Ukrainian language (for professional purposes)" for students of maritime schools Abstract. The article presenting ways of implementing competence approach in the process of self-study. The author examines the basic competency model that is the basis of independent work of students of maritime schools.

Keywords: competence, competence models, guidelines, abilities, skills

Бараненко А.И. Внедрение компетентного подхода в систему организации самостоятельной работы по «Украинскому языку (по профессиональному направлению)» для курсантов морских учебных заведений
Аннотация. В статье представлении пути внедрения компетентного подхода в процессе организации самостоятельной работы. Автор рассматривает основные компетентные модели, которые положены в основу организации самостоятельной работы курсантов морских учебных заведений.

Ключевые слова: компетенция, компетентные модели, методические рекомендации, умения, навыки